

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת תזריע - החודש ע"ד :

בדין איסור אכילת מצה בערב פסח

[א] כתב הרמב"ם¹ וז"ל: "אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב, ומי שאכל מצה בערב הפסח מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו". ומקור הדברים הוא מהירושלמי² שנאמר שם: "א"ר לוי האוכל מצה הערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה". ורבים נהגו להחמיר לא לאכול כב"ר מ"ח, ויש הנוהגים שלא לאכול כב"ר ל' יום קודם הפסח.

[ב] ויש לדון לגבי מצת חמץ האם מותר לאכלה בער"פ, דכפי הידוע מצות אלו אינם חמץ גמור אלא נעשו מקמח מן השוק שאינו ודאי חמץ, וא"כ י"ל דהם בכלל המצות שאסור לאכלם, ומאידך יש לדון דמכיון שמצות אלו בודאי לא נעשו לשם מצת מצוה, א"כ הרי הם כמצה עשירה שמותר לאכלה בערב הפסח וכמש"כ בשו"ע³.

[ג] והנה במהרש"א בתחילת ערבי פסחים כתב להסתפק בדין בציקות של נכרים שמותר לאכלם (רק שאי אפשר לצאת בהם ידי חובת מצה מכיון שנאפו שלא לשמה) האם שרי לאכלם כדין מצה עשירה, או שמכיון שטעם מצה יש בהם דינם כמצה שאסור לאכלה בערב הפסח, וספיקו מש כספק הנ"ל, ונראה שם קצת שצידד להחמיר בזה. ומאידך במאירי שם כתב להקל בזה, וכן בפסקי הרי"ד וברבינו מנוח, ומאידך בשו"ת התשב"ץ⁴ נראה קצת שהחמיר בזה⁵.

[ד] ובאחרונים⁶ תמהו, דאם יש להחמיר בזה, איך היה מותר לאכול את לחם הפנים בער"פ שחל בשבת, וכתבו שצ"ל דבמקום מצות אכילת לחם הפנים לא גזרו.

[ה] עוד הקשה בפמ"ג דקי"ל דאין מקריבים תודה בערב הפסח משום איסור אכילת החמץ מזמן איסור החמץ, דהלא גם את לחמי המצה א"א לאכול מחמת האיסור לאכול בער"פ, ותירץ דבמקום מצוה לא גזרו⁷.

[ו] והנה איתא בגמ' ד"בציקות של נכרים⁸ ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה", ויש להקשות דאם נימא דאסור לאכול מבעוד יום גם מצות שנאפו שלא לשמה, א"כ לכאור' גם בליל הסדר אסור לאכלם כ"ז שלא אכל את מצת המצוה, ואיך שרי לאכול את אותם בציקות קודם מצת המצוה, וצ"ל דמכיון שלא אכל מצה בערב הפסח שוב יש היכר לאכילתה בלילה, ובלילה שוב לא איכפת לן אם אוכל מצה שלא לשמה קודם מצת המצוה.

¹ חמץ ומצה פ"ו הלכה י"ב.

² ריש פרק ערבי פסחים.

³ סימן תע"א.

⁴ חלק ג' סימן ר"ס.

⁵ דכתב שם שלא רק את המצה המשומרת אסור לאכול אלא כל מצה, ולכאור' משמע לאסור [וכן הוכיח משם במנחת יצחק (חלק ח' סימן ל"ז)], אמנם י"ל על המצה שלא נשמרה משעת קצירה ללילה, ומ"מ נעשתה בסתמא באופן דכשירה היא מעיקר הדין למצוה.

⁶ במשך חכמה סוף אמור ובשו"ת אבני נזר.

⁷ ומבואר מדבריו דס"ל דגזרו גם במצה שלא נאפתה לשמה, דהלא לחמי התודה לא נעשו לשם מצת מצוה וכמבואר במשנה שבעשאה לעצמו אין יוצאים בהם.

⁸ שדינם כמצות כשירות שלא נאפו לשמן.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ז] והנה נחלקו המאור⁹ עם הרמב"ן במלחמות ממתי אסור לאכול את המצה, דבבעל המאור כתב שאין איסור אלא מחצות ואילך, והוכיח כן ממה שאמרו שהוא כבועל ארוסתו בבית חמיו, (שזהו מזמן איסור חמץ ואילך), ומאידך ברמב"ן¹⁰ כתב שהאיסור הוא מהבוקר [וכתב דמכיון שבליילה בודק החמץ נקראת כבר המצה כארוסתו].

והנה בפוסקים נקטו לעיקר כהרמב"ן (דכבר מהבוקר אסור לאכול מצה), אולם במהר"ל בספר גבורות ה'¹¹ כתב להקל בזה, והוכיח מכך ממה שבערב סוכות מותר לאכול בסוכה דלכא' מ"ש ממצה, וע"כ שרק במצה שהרי היא כארוסתו דכבר נאסר בחמץ אסור לאכלה קודם הלילה, משא"כ בסוכות שקודם הלילה אין מצות סוכה בכלל.

[ח] ומבואר מדברי המהר"ל דנקט שעיקר טעם האיסור הוא דלא כהרמב"ם שכתב שהוא כדי שיהיה היכר לאכילתה בלילה, דלענין זה מה איכפת לך אם הותחל כבר ענין המצה או לא, אלא יש כאן טעם עצמי לאסור המצה מזמן איסור אכילת החמץ כאיסור כלה בבית אביה¹².

[ט] והנה לענין מצה שנאפתה שלא לשמה, נראה דלמהר"ל בודאי דשרי לאכלה מבעו"י, דכל מצה שאין יוצאים בה אינה כארוסה, אולם לרמב"ם יש לעיין די"ל דמכיון שנראית ככל מצה שוב אין היכר לאכילתה בלילה.

[י] והנה המנהג שנהגו שלא לאכול מצה מר"ח שטעם הדבר משום שאנו אומרים בהגדה "יכול מר"ח... תמוה דהלא המסקנה בהגדה שאין יוצאים מר"ח, וצ"ל דמזה שרואים שהיה צד שאפשר לצאת ידי חובה מר"ח מבואר שכל החודש הוא חודש הוא חודש הודאה על יציאת מצרים, ועל כן מר"ח נקראת המצה קצת כארוסתו, וא"כ לכא' מנהג זה מבוסס יותר על דרכו של המהר"ל בענין.

[יא] ולענין מעשה ידוע שהגר"ב ז'ולטי זצ"ל היקל בזה ואפה מצות שלא לשמה לצורך ער"פ שחל בשבת, ומאידך במנחת יצחק¹³ נחלק עליו והאריך שיש להחמיר בזה, וכתב שמזה שלא נהגו עד היום לעשות כך מוכח שהמנהג להחמיר בזה, עיי"ש.

אולם לענין המנהג להחמיר מר"ח או קודם נראה דבודאי אין להחמיר בזה (אא"כ ידוע שהמנהג אחרת), ובפרט שהמנהג זה מבוסס על דרכו של המהר"ל שלדבריו ודאי שאפשר להקל בזה, וכנ"ל.

⁹ פסחים טו: [בדפי הרי"ף].

¹⁰ וכן משמע מל' הרמב"ם.

¹¹ פרק מ"ח.

¹² לפי פשוטו יש לפרש שהוא כדי שלא יטעו ויאכלו מבעוד יום.

¹³ שם.